

ตอนที่ 4

ยุคสุก

ฎีกา (Sub-commentary)

ยุคนี้มีการใช้ศิลปะภาษาแปลก ๆ มากมาย ในด้านวรรณกรรมบาลีของลังกา ในรัชสมัยทองของพระเจ้าปรีกษมาพหุที่ 1 (พ.ศ. 1696-1729) ภายใต้พระราชูปถัมภ์นั้น พระมหากัสสปะไม่ใช่พระมหากัสสปเถระ ผู้เป็นประธานในการทำสังคายนา ครั้งที่ 1) ได้ทำสังคายนาครั้งที่ 7 โดยมีจุดมุ่งหมายในการจัดทำฎีกาอธิบายคัมภีร์อรรถกถาโดยเฉพาะอรรถกถาของพระพุทธโฆสาจารย์เป็นภาษามคธ ฎีกาที่จัดทำ ในยุคนี้มีดังนี้

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงรายชื่อคัมภีร์บาลีฎีกา ดังนี้

1. สวรรตทีปนี ฎีกาสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก
2. ปฐม-สวรรตถัมมัญชสา ฎีกาสุมังคลวิลาสินี อรรถกถาทิมนิทาย
3. ทุตติย-สวรรตถัมมัญชสา ฎีกาปปัญจสุทนี อรรถกถามัชฌิมนิทาย
4. ตติย-สวรรตถัมมัญชสา ฎีกาสวรรตถูปปกาสินี อรรถกถาสังยุตตนิทาย
5. จตุตถ-สวรรตถัมมัญชสา ฎีกามโนรธปุรณี อรรถกถาอังคุตตรนิทาย
6. ปฐม-ปรมัตถูปปกาสินี ฎีกาอัฐฐสาลินี อรรถกถาธัมมสังคณี
7. ทุตติย-ปรมัตถูปปกาสินี ฎีกาสัมโมหวิโนทนี อรรถกถาวิภังค์
8. ตติย-ปรมัตถูปปกาสินี ฎีกาปัญจปัฏกณัฐฎีกา อรรถกถา ธาตุกถา เป็นต้น

บรรดาฎีกาเหล่านี้ สวรรตทีปนี แต่งโดยพระสารีบุตรยังเก็บรักษาไว้อยู่ พระสารีบุตรยังได้แต่งฎีกาปปัญจสุทนีอรรถกถามัชฌิมนิทายอีกเล่มหนึ่งมีชื่อว่า สีนัตถูปกาสนา

เรื่องราวการทำสังคายนาของพระมหากัสสปะก็ได้ยึดถือเรื่องราว แห่งสังคายนาครั้งก่อน ๆ เป็นหลัก การทำสังคายนาครั้งนี้ได้กระตุ้นให้มีการแต่งฎีกาดังกล่าวมาแล้ว ในขณะที่เดียวกันก็เป็น การเริ่มศักราชแห่งวรรณกรรมที่แปลก ๆ ส่วนใหญ่ก็นำโดยพระสารีบุตร และลูกศิษย์พระสารีบุตร

นอกจากคัมภีร์ 2 เล่มของพระสารีบุตรดังกล่าวมาแล้วพระสารีบุตรยังได้แต่งหนังสืออีก 2 เล่ม คือ

1. วินัยสัมมชา คู่มือพระวินัย
2. สารัตถมัญจสุตา ฎีกาโมรธปุรณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย

ศิษย์ของพระสารีบุตร

ศิษย์พระสารีบุตร มีดังนี้

1. พระสังฆรักขิตะ ผู้แต่งขุททกสิกขาฎีกา ขุททกสิกขา แต่งโดยพระธรรมสิริ ขุททกสิกขาฎีกา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ฎีกาใหม่” แต่งภายหลังโบราณฎีกาของพระมหาหยสะ ฎีกาทั้งสองเล่มยังมีต้นฉบับอยู่

2. พระพุทธนาคะ ผู้แต่งฎีกากังขาวิตรณีเรียกว่า วินยัตถมัญจสุตา ต้นฉบับยังอยู่

3. พระวาจิสสระ ได้แต่งวรรณกรรม 18 เล่ม อรรถกถาของพระวาจิสสระต่อไปนี้ ยังมีต้นฉบับอยู่ คือ

1. มูลสิกขา-อภิณหฎีกา แต่งในยุคหลังโบราณฎีกา ของพระวิมลสาร

2. สีม่าลังการสังคหะ ว่าด้วยลักษณะทางพระวินัย เขตตำบลอันคักคิสิทธิ ภิกษุอาศัยอยู่ในเขตนั้นจำเป็นต้องทำหน้าที่ทางพระวินัยให้สงฆ์ทราบ

3. เขมปปรกณฎีกา ฎีกาแห่งคัมภีร์เขมปปรกณของพระเขมเถระ

4. นามรูปปริจเฉทฎีกา ฎีกาแห่งคัมภีร์นามรูปปริเฉทของพระอนรุทธเถระ

5. สัจจสังเขปฎีกา ฎีกาแห่งคัมภีร์สัจจสังเขป ของพระจุลลธรรมपालเถระ เป็นฎีกาเก่ากว่าฎีกาของท่านสุมังคละในวรรณกรรมชนิดเดียวกัน

6. อภิธัมมาวตารฎีกา ฎีกาแห่งคัมภีร์อภิธรรมาวตารอันมีชื่อเสียงของท่านพุทธทศตะ

7. รูปารูปวิภาค เหมือนกับวรรณกรรมจากเลข 3-6 ที่กล่าวมาเป็นหนังสือเกี่ยวกับอภิธรรม

นอกจากนี้ยังมีวินัยวินิจฉัยฎีกา อุตตรวินิจฉัยฎีกาสุมังคัลปสุทนี โยควินิจฉัย ปัจจัยสังคหะ เป็นต้น วรรณกรรมเหล่านี้แต่งโดยพระเถระต่าง ๆ กัน แต่มีชื่อเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงมีชื่อ วาจิสสระหลายรูป

4. พระสุมังคละ ผู้แต่งฎีกาอภิธัมมัตถสังคหะ คัมภีร์ของพระอนรุทธะ ชื่อว่าอภิธัมมัตถวิภาวณี ฎีกาอภิธัมมาวตาร ชื่อว่าอภิธัมมัตถภาสณี และสัจจสังเขปฎีกา อันมีชื่อว่าอภิณหฎีกา ฎีกาทั้งสามเล่มนี้ยังมีต้นฉบับอยู่

พระสัทธัมมโชติปาละ หรือ พระฉปะทะ

พระเถระรูปนี้เป็นลูกศิษย์ของพระสารีบุตรเถระเหมือนกัน ท่านเป็นชาวพม่า แต่ไปรับการศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่ประเทศลังกา โดยอยู่ที่เกาะลังการะหว่างปี พ.ศ. 1713-1723 วรรณกรรมมากมายของท่านที่เกี่ยวกับพระวินัย มีดังนี้

1. วินัยสมุฏฐานที่ปณี
2. ปาฏิโมกขวิโสธนี
3. วินยคุพหัตถที่ปณี
4. สีม่าสังการสังคหฎีกา

วรรณกรรมของท่านที่เกี่ยวกับพระอภิธัมมีดังนี้

5. มาติกัตถที่ปณี
6. ปฎฐานคณนายนัย
7. นามจารที่ป
8. อภิธัมมัตถสังคหสังเขปฎีกา นับเป็นวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงมาก เป็นฎีกาคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะ ของ พระอนรุทธะ

นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมอื่น ๆ อีกคือ

9. คันธสาระ เป็นวรรณกรรมที่คัดตัดตอนมาจากพระไตรปิฎก โดยเกี่ยวข้องกับพระฉปะทะก็ด้วยการกล่าวถึงพระภิกษุพม่า คือพระสารีบุตรหรือพระธัมมวิสาละ ผู้มรณภาพ ในปี พ.ศ. 1789 ท่านได้อุปสมบทจากพระอานนท์ซึ่งเป็นพระเถระองค์หนึ่งในบรรดาสิรูปที่เป็นเพื่อนของพระฉปะทะร่วมเดินทางจากเกาะลังกา มาพม่า พระธรรมวิสาละเป็นผู้ประพันธ์ตำรากฎหมายของพม่าที่เก่าแก่ที่สุด ชื่อธัมมวิสาละ-ธัมมสังคหะซึ่งเป็นพื้นฐานของวรรณคดีทางกฎหมายพม่าในยุคต่อมา

วรรณกรรมของศิษย์พระสารีบุตร

ศิษย์ของพระสารีบุตรได้เขียนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับตำนานหรือเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา และ ประวัติศาสตร์ทางคณะสงฆ์มีดังนี้

1. ทาฐาวงศ์ เป็นวรรณกรรมของพระธรรมกิตติ ที่คาถาในตอนท้ายบอกว่าเป็นลูกศิษย์ของพระสารีบุตร ในคาถาตอนอาร์มภทบอกไว้ว่าคาถานี้แต่งขึ้นเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 1843 วรรณกรรมเรื่องนี้กล่าวถึงพระทันตธาตุของพระพุทธเจ้าและมีการกล่าวถึงขนบธรรมเนียมที่บันทึกไว้ในคัมภีร์มหาวงศ์ ซึ่งส่วนมากที่เดียวได้มาจากแนวความเชื่อถือของชาวชนบทในเกาะลังกา

2. ภูปวงศ์ เป็นวรรณกรรมของพระวาจิสสระ ผู้เป็นลูกศิษย์ของพระสารีบุตรวรรณกรรมเหล่านี้เขียนเป็นร้อยแก้วและมีการรวบรวมเนื้อหาบางอย่างจากนิทานกถา, สมันตปาสาทิกา และ มหาวงศ์พร้อมทั้งฎีกาของคัมภีร์เหล่านี้ด้วย วรรณกรรมเล่มนี้แต่งขึ้นเมื่อครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 18 และได้แปลเป็นภาษาสิงหลในสมัยต่อมามีค้นคว้าพบว่าวรรณกรรมเล่มนี้ได้แต่งขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 1793-1803

3. ชินาลังการ เป็นวรรณกรรมของพระพุทธรักขิต คาถาแต่ละคาถาแต่งด้วยภาษาที่หยาบมากและมีจังหวะที่สร้างขึ้นเองอันแสดงถึงสัญลักษณ์ของการกวีชนิดสร้างขึ้นเองในอินเดีย วรรณกรรมเรื่องนี้ บรรยายถึงพระพุทธประวัติตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงตรัสรู้ในคาถาตอนสุดท้าย ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงชื่อของตนเองและบอกถึงปีที่แต่งคือแต่งในปี พ.ศ. 1700 คัมภีร์ชินาลังการนี้นักปราชญ์บางท่านกล่าวว่าเป็นวรรณกรรมของพระพุทธทัตตะดังกล่าวไว้แล้วในวรรณกรรมของพระพุทธทัตตะ

4. ชินจรีต เป็นวรรณกรรมของพระเมธังกรมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับคัมภีร์ชินาลังการ คัมภีร์คันทวงศ์ ระบุผู้ประพันธ์รูปนี้ทันทีต่อจากพระวาจิสสระ พระสุมังกละ และ พระธัมมกิตติและกล่าวว่าผู้ประพันธ์วรรณกรรมเล่มนี้เป็นศิษย์ของพระสารีบุตร ผู้แต่งได้กล่าวไว้ในคาถาตอนสรุปว่า ท่านได้แต่งวรรณกรรมเล่มนี้ที่บริเวณอันได้รับพระราชทานจากพระเจ้าวิชัยพาหุ (พระเจ้าวิชัยพาหุครองราชย์ในระหว่างปี พ.ศ. 1768-1779) เพราะฉะนั้น พระเจ้าวิชัยพาหุตามผู้ประพันธ์อ้างถึง และ พระเมธังกร อาจจะเป็นเพื่อนร่วมสมัยของพระวาจิสสระ ก็ได้

ฎีกาหวางศ์

ฎีกาหวางศ์ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วังสัดถูปปกาสินี” ผู้แต่งคัมภีร์เล่มนี้ไม่ปรากฏนาม วรรณกรรมเล่มนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อถือของชาวลังกาได้อย่างดีทีเดียว เวลาแต่งคัมภีร์เล่มนี้สันนิษฐานได้ 2 อย่างคือ

อย่างสูง อาจแต่งในสมัยพระเจ้าทาสโรปติสสะที่ 2 คือ ประมาณ พ.ศ. 1213 และ

อย่างต่ำ อาจแต่งในสมัยเดียวกันกับคัมภีร์อุปวงศ์ ตามที่กล่าวแล้ว หรือประมาณ พ.ศ. 1793-1803

ถ้าคัมภีร์มหาโพธิวงสกถา ตามที่คัมภีร์เล่มนี้อ้างถึงเป็นคัมภีร์เดียวกันกับคัมภีร์โพธิวงศ์ ก็เป็นการกำหนดเวลาอย่างสูง ในการแต่งคัมภีร์เล่มนี้แน่นอนทีเดียวฎีกาหวางศ์จะต้องเก่ากว่าภาคผนวกครั้งแรกของมหาวงศ์ที่พระธัมมกิตติเพิ่มเข้ามา เพราะว่าภาคผนวกไม่ได้จบลงอย่างที่มีหวางศ์อันเป็นต้นฉบับจบลง เพราะฉะนั้น อาจจะเป็นไปได้ว่าฎีกาหวางศ์แต่งในพุทธศตวรรษที่ 17 คัมภีร์เล่มนี้ได้ให้ข้อสังเกตภาคผนวกในคัมภีร์มหาวงศ์ว่า ได้มาจากอรรถกถาซึ่งเป็นข้อมูลที่หาได้ง่ายในสมัยนั้น คัมภีร์มหาวงศ์เป็นคัมภีร์ที่มีข้อมูลเพียงพอสำหรับให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ซึ่งได้แยกทดสอบกันแล้วในแต่ละกรณี

วรรณกรรมของพระเวทเทหะ

พระเวทเทหะระ มีชีวิตอยู่ในพุทธศตวรรษที่ 18 ตามหลักฐานที่มีปรากฏในวรรณกรรมของท่านกล่าวว่าท่านมาจากสกุลพราหมณ์วิปคามา ท่านจึงเป็นผู้อยู่ในป่าและเป็นลูกศิษย์ของพระอานนท์ มีฉายาว่า “อรัญญาตนะ”

วรรณกรรมของท่านมีดังนี้

1. สมันตกุฎวณณนา การพรรณายอดภูเขาสมันตะ วรรณกรรมร้อยกรอง เรื่องนี้กล่าวถึงพระพุทธประวัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำนานในการเสด็จมาที่เกาะลังกาถึง 3 ครั้ง ในการ

เสด็จครั้งที่ 3 พระองค์ได้ประทับรอยพระบาทข้างซ้ายไว้บนยอดเขาสมันตกุฎ วรณกรรมเล่มนี้ได้แต่งเป็นคาถา 722-46 คาถา พรรณนาภูเขาอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งตั้งชื่อวรรณกรรมเรื่องนี้ตามบทร้อยกรองทั้งหมดที่มีอยู่ 796 คำประพันธ์

2. รสวาหินี การรวบรวมเรื่องรอยแก้ว จากคำอารัมภบทบอกว่าวรรณกรรมเรื่องนี้มีต้นฉบับเป็นของลังกา ต้นฉบับนั้นได้แปลเป็นภาษาบาลีโดยพระรัฐपालะในมหาวิหาร และมีการปรับปรุงแก้ไขการแปลใหม่โดยพระเวทหะเถระ

วรรณกรรมเรื่องรสวาหินี นี้อยู่ทั้งหมด 103 เรื่อง 40 เรื่องได้มาจากชมพูทวีป อีก 63 เรื่องได้มาจากลังกา เรื่องเหล่านี้เป็นนิยาย ตำนาน เรื่องราววีรชน และเรื่องทางศาสนา วรรณกรรมอันเป็นต้นฉบับได้ข้อมูลส่วนมากมาจากอรรถกถา ดังนั้นจึงมีการอ้างอิงมากมายด้วยคำว่า “เตนาหุ โปราณา” ในฉบับแปลเป็นภาษาบาลีปัจจุบัน คัมภีร์มหาวงศ์ยังถูกอ้างถึงด้วยคือเรื่องบางเรื่องได้มาจากคัมภีร์อุปทานและคัมภีร์ชาดก และมีหนังสือชื่อ สหัสสวัตถูปกรณ์ (หนังสือว่าด้วยเรื่องพันเรื่อง) มีสารบัญญัเกี่ยวกับรสวาหินีและกล่าวกันว่าได้นำกลับจากพม่า มาเกาะลังกาอีกด้วย

วรรณกรรมของพระพุทธปิยะ

พระพุทธปิยะ เป็นพระเถระร่วมสมัยเดียวกันกับพระเวทหะเถระท่านได้แต่งวรรณกรรมไว้ดังนี้

1. บัชชมธุ วรรณกรรมเล่มนี้แต่งร้อยกรอง มีคาถาอันวิจิตรถึง 104 คาถา สรรเสริญถึงความงามภายนอกของพระพุทธเจ้า และ พระปัญญาของพระองค์ และในคาถาสุดท้ายผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงชื่อของตนเองว่า เป็นศิษย์ของพระอาณนที ซึ่งเป็นรูปเดียวกันที่เป็นอาจารย์ของพระเวทหะเถระ

2. อัดตนคฤวิหารวงศ์ วรรณกรรมเล่มนี้แต่งในสมัยเดียวกันกับมัชฌมคัมภีร์คือในครั้งที่สองของพุทธศตวรรษที่ 18 ลักษณะการแต่งเป็นร้อยแก้วผสมร้อยกรอง กล่าวถึงเรื่องราวการมรณภาพของพระสิริสังฆโพธิ์ และ ชิวประวัติของพระเถระองค์นี้ด้วย พร้อมทั้งกล่าวถึงการสร้างวัดอัดตนคฤ เนื่องจากผู้ประพันธ์ไม่ประสงค์จะออกนาม พระพุทธปิยะจึงได้รับการชักชวนจากพระอโนมทัสสิน ให้แต่งร้อยกรองเรื่องนี้ พระอโนมทัสสิน เป็นพระภิกษุที่อยู่ในรัชสมัยของพระเจ้าปรักกมพาทูที่ 2 (พ.ศ. 1722-1789) และเป็นพระภิกษุที่ได้รับมอบหมายจากเสนาบดี-ปฎิราชาให้สร้างวัดอัดตนคฤ พร้อมกับวิหารใหม่ ๆ

คัมภีร์จุลลวงค์

คัมภีร์จุลลวงค์ เป็นคัมภีร์ที่เขียนขึ้นมาเพิ่มต่อจากคัมภีร์มหาวงค์ ลักษณะการเขียนเป็นคาถาภาษาบาลี ไม่มีร้อยแก้วปะปนอยู่เลย เวลาเขียนก็ดี ผู้เขียนก็ดีมีลักษณะพิเศษต่างจากคัมภีร์มหาวงค์ กล่าวคือคัมภีร์เล่มนี้ ไม่ใช่วรรณกรรมที่ผู้เขียนคนเดียวในเวลาเดียวเฉพาะ แต่หากเป็นวรรณกรรมที่มีผู้เขียนหลายคนเขียนในเวลาต่าง ๆ กัน ตามตำนานลังกาบอกว่า พระเถระชื่อธัมมกิตติ เริ่มแต่งคัมภีร์เล่มนี้ กล่าวกันว่า พระเถระรูปนี้ มาจากพม่า มาลังกาในรัชสมัยของพระเจ้าปรักกมพาทูที่ 2 ในพุทธศตวรรษที่ 18

ในคัมภีร์มหาวงค์ มีเนื้อเรื่อง เริ่มตั้งแต่พระตถาคตเสด็จลังกา จนถึงพระเจ้ามหาเสนะ แต่ในคัมภีร์จุลลวงค์มีเนื้อเรื่องเริ่มตั้งแต่พระเจ้าสิริเมฆวัณณะผู้เป็นพระราชโอรสของพระเจ้ามหาเสนะ จนถึงพระเจ้าสิริวิกรมราชสีห์ ถ้าพูดถึงเนื้อหาที่แบ่งเป็นบท ๆ แล้ว คัมภีร์มหาวงค์เริ่มตั้งแต่บทที่ 1 ถึงบทที่ 37 ส่วนคัมภีร์จุลลวงค์ เริ่มตั้งแต่บทที่ 37 จนถึงบทที่ 101

นักปราชญ์ ชาวยุโรปชื่อวิลเฮล์ม ไกเกอร์ (Wilhelm Geiger) ได้แปลคัมภีร์มหาวงค์เป็นภาษาอังกฤษ เป็นหนังสือ 1 เล่ม และยังได้แปลคัมภีร์จุลลวงค์ เป็นภาษาอังกฤษ เป็นหนังสือ 2 เล่ม

ต่อไปนี้จะกล่าวถึง พระนามพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคัมภีร์ที่ปวงศ์ และ มหาวงศ์ ตามที่ศาสตราจารย์วิลเฮล์ม ไกเกอร์ได้รวบรวมไว้ดังนี้

พระนามพระมหากษัตริย์ลังกาในสมัยโบราณ

เลขที่	พระนาม	เวลาครองราชย์ พ.ศ. ก่อน ค.ศ. 483		ก่อน ค.ศ.
		ที่ป.	มหา.	
1.	วิชัย	38	38	1-38
	ว่างกษัตริย์	1	1	38-39
2	ปัทมาวาสุเทพ	30	30	39-69
3	อภัย	20	20	69-89
	ว่างกษัตริย์	17	17	89-106
4	ปัทมาภาภัย	70	70	106-176
5	มกุสิวะ	60	60	176-236
6	เทวานัมปิยติสสะ	40	40	236-276
7	อุตติยะ	10	10	276-286
8	มหาสิวะ	10	10	286-296
9	สุรติสสะ	10	10	296-306
10	เสนะ	12	22	306-328
11	คุตติกะ			177-155
12	อเสละ	10	10	328-338
13	เอฬาระ	44	44	338-382
14	ทุฏฐคามณีอภัย	24	24	382-406
15	สิทธาทิสสะ	18	18	406-424
16	อุลถนะ	10	10	424-
17	สิญชติสสะ	9	9	424-433
18	ขัลลาฏนาคะ	6	6	433-439
19	วิฏฐคามณี	5	5	439-
	กษัตริย์ทมิฬ 5 พระองค์			
20	บุลหุฏฐะ			57-
21	พาสีวะ			59-50
				50-44
				44-

เลขที่	พระนาม	เวลาครองราชย์ พ.ศ. ก่อน ค.ศ. 483 ก่อน ค.ศ.			
		ที่ป.	มหา.		
22	ปนายมวระ				
23	ปิลยมวระ				
24	ทาฎิกะ				
25	มหาจุฬิมหาตีสสะ	14	14	466-480	17-3
26	โจรนาคะ	12	12	480-492	3-9
27	ตีสสะ	3	3	492-495	9-12
28	สิวะ	1	1		
29	วฏะ	1	1		
30.	ทารุณติกตีสสะ	1	1	495-499	12-16
31	นีสียะ				
32	อนุล				
33	กฏกัณณตีสสะ	22	22	499-521	16-38
34	ภาติกาย	28	28	521-549	38-66
35	มหาพาณิกมหรานาคะ	12	12	459-561	66-78
36	อามัณฑคามณี	9	9	561-571	78-88
37	กณิราชานตีสสะ	3	3	571-574	88-91
38	จุลภัย	1	1	574-575	91-92
39	สิวลี	4	4	575-	92-
	ว่างกษัตริย์		3	575-578	92-95
40	ลพนาคะ	6	6	578-548	95-101
41	จันทมุขสิวะ	8	a	584-593	101-110
42	ยสลาภตีสสะ	8	7	593-601	110-118
43	สุภราชา	6	6	601-607	118-124
44	วสภะ	44	44	607-651	124-168
45	วังกนาสิกตีสสะ	3	3	651-654	128-171
46	คชพาหุคคามณี	22	22	654-676	171-193
47	มหัลลนาคะ	6	6	676-682	193-199
48	ภาติกตีสสะ	24	24	682-706	199-223

เลขที่	พระนาม	เวลาครองราชย์ พ.ศ. ก่อน ค.ศ. 483		ก่อน ค.ศ.
		ที่ป.	มหา.	
49	กนิษฐดิสสะ	18	18	706-724
50	ชัชชนาคะ	2	2	724-726
51	กัญจนาคะ	1		726-727
52	สิรินาคะ	19	19	727-746
53	โหวหาริกดิสสะ	22	22	746-768
54	อภัยนาคะ	22	8	768-776
55	สิรินาคะ 2	2	2	776-778
56	วิชัยกุมาร			778-779
57	สังฆดิสสะ	4	4	779-783
58	สังฆโพธิ	2	2	783-785
59	โคตกาภัย	13	13	785-789
60	เชษฐดิสสะ	10	10	798-808
61	มหาเสนะ	27	27	808-835

ศาสตราจารย์วิลเฮล์ม ไกเกอร์ ได้เพิ่มพระนามพระมหากษัตริย์ ต่อจากพระเจ้ามหา-

เสนะ อีก ดังต่อไปนี้

62	สิริ-เมฆวรัณณะ	27 ปี	ค.ศ. 352-379
63	เชษฐดิสสะ	9 ปี	ค.ศ. 379-388
64	พุทธทาส	28 ปี	ค.ศ. 388-416
65	อุปดิสสะ	42 ปี	ค.ศ. 416-458
66	มหานามะ	22 ปี	ค.ศ. 458-480
67	โสภฐิเสนะ	ถึง } 29 ปี	ค.ศ. 480-509
75	ปรัญยะ		
76	ธาตุเสนะ	18 ปี	ค.ศ. 509-527
77	กัสสปะ	17 ปี	ค.ศ. 527-544

เลขที่	พระนาม	เวลาครองราชย์	ค.ศ.
62	มหานามะ	22	409-431
63	โสทธิเสนะ		431-
64	ฉัตตคาหกะ	1	431-432

เลขที่	พระนาม	เวลาครองราชย์	ค.ศ.
65	มิตตเสนะ	1	432- 433
66	ปัญฑุ		
67	ปรีนทะ		
68	ขุททปรีนทะ	27	433- 460
69	ตีริตระ		
70	ทาจูยะ		
71	ปิจูยะ		
72	ธาตุเสนะ	18	460- 478
73	กัสนปะ	18	478- 496
74	โมคคัลลนะ	18	496- 513
75	กุมารธาตุเสนะ	9	513- 522
76	กิตติเสนะ	9	522-
77	สีวะ 1	25	522
78	อุปติสสะ 2		522- 524
79	สีลากาละ	13	524- 537
80	ทาราปภูติ		537
81	โมคคัลลนะ 2	20	537- 556
a2	กิตติสิริเมฆะ		556-
a3	มหานาคะ	3	556- 559
a4	ลามานี สีนคานา	9	559- 568
a5	อัคคโพธิ 1	34	568- 601
86	อัคคโพธิ 2	10	601- 611
a7	สังฆติสสะ		611-
88	โมคคัลลนะ 3	6	611- 617
a9	สีลาเมฆวัณณะ	9	617- 626
90	อัคคโพธิ 3		
91	เชฏฐติสสะ 3	16	626- 641
	อัคคโพธิ 4		
92	ทาฐุปติสสะ 1		

เลขที่	พระนาม	เวลาครองราชย์	ค.ศ.
93	กัศสปะ	9	641-650
94	ทุพพละ 1		650-
95	ทาโรฐปติสสะ 2	9	650-658
96	อัคคโพธิ 4	16	658-674
97	หัตตะ	2	674-676
98	หัตถทากรูะ		676-
99	มานจัมมะ	35	676-711
100	อัคคโพธิ 5	6	711-717
101	กัศสปะ 3		717-724
102	มหินทะ 1	3	724-727
103	อัคคโพธิ 6	40	727-766
104	อัคคโพธิ 7	6	766-772
105	มหินทะ 2	20	772-792
106	อุทัย 1	5	792-797
107	มหินทะ 3	A	797-801
108	อัคคโพธิ 8	11	801-812
109	ทุพพละ 2	16	812-828
110	อัคคโพธิ 9	3	828-831
111	เสนะ 1	20	831-851
112	เสนะ 2	35	851-885
113	อุทัย 2	11	885-896
114	กัศสปะ 4	17	896-913
115	กัศสปะ 5	10	913-923
116	ทุพพละ 3		923-
117	ทุพพละ 4	12	923 - 934
118	อุทัย 3	3	934 - 937
119	เสนะ 3	9	937-945
120	อุทัย 4	8	945 - 983
121	เสนะ 4	3	953-956

เลขที่	พระนาม	เวลาครองราชย์	ค.ศ.
122	มเหินทะ 4	16	956-972
123	เสนะ 5	10	972-981
124	มเหินทะ 5 ว่างกษัตริย์	36	981-1029
125	วิกกมพาหุ	12	1029-1041
126	กิตติ		1041-
127	มหาลานุกิตต	3	1941- 1044
128	วิกกมปัญฑุ	3	1044- 1047
129	ชกที่पालะ	4	1047- 1051
	130ปรักกมปัญฑุ	2	1051- 1053
131	โลกะ (โลกิสสะ)	6	1053- 1059
132	กัสสปะ		1059-
133	วิชัยพาหุ	55	1059- 1114
134	ชยพาหุ	3	1114- 1116
135	วิกกมพาหุ 2	21	1116- 1137
136	คชพาหุ	22	1137- 1153
137	ปรักกมพาหุ 1	33	1153- 1186
138	วิชัยพาหุ 2		1186- 1187
139	มเหินทะ 6		1187-
140	นิสสังกมัลละ	9	1187- 1196
141	วีรพาหุ		1196-
142	วิกกมพาหุ 2		1196-
143	โอทตังคะ		1169- 1197
144	สีลาวดี	3	1197- 1200
145	สาทสมัลละ	2	1200- 1202
146	กัลยาณวดี	6	1202- 1208
147	ธัมมาโสกะ		1208- 1209
148	อนันังคะ (สีลาวดี)		1209- 1210
149	โลกิสสระ 2	9	1210- 1211

เลขที่	พระนาม	เวลาครองราชย์	ค.ศ.
150	ปรักกมปัตนุ 2	3	1211- 1214
151	มาณะ	21	1214- 235
152	วิชัยพาหุ 3	4	1232- 1236
153	ปรักกมพาหุ 2	35	1236- 1271
154	วิชัยพาหุ 4	2	1271- 1273
155	ภูวเนกพาหุ 1	11	1273- 1284
156	ปรักกมพาหุ 3		1284- 1291
157	ภูวเนกพาหุ 2		1291- 1302
158	ปรักกมพาหุ 4		
159	ภูวเนกพาหุ 3		1302- 1346
160	วิชัยพาหุ 5		
161	ภูวเนกพาหุ 4		1346- 1353
162	ปรักกมพาหุ 5		1348- 1360
163	วิกกมพาหุ 4		1347- 1375
164	ภูวเนกพาหุ		1360- 1391
165	วีรพาหุ 2		1391- 1397
166	วิชัยพาหุ 6		1405- 1411
167	ปรักกมพาหุ		
168	ปรักกมพาหุ 6	52	1410- 1468
169	ชยพาหุ 2		1468- 1473
170	ภูวเนกพาหุ 6	7	1473- 1480
171	ปรักกมพาหุ 7		1480- 1484
172	ปรักกมพาหุ 8	20	1484- 1518
173	ปรักกมพาหุ 9	22	1506- 1528
174	วิชัยพาหุ 6	18	1509- 1521
175	(ก) ภูวเนกพาหุ 7	21	1521- 1550
175	(ข) มายาธนู	70	1521- 1581
176	ธัมมปาละ		1551- 1597
177	ราชสีหะ		1581- 1593

เลขที่	พระนาม	เวลาที่ครองราชย์	ค.ศ.
178	วิมลธัมมสุริยะ 1	12	1592- 1604
179	เสนารัตนะ	7	1604- 1635
180	ราชาสีหะ 2	52	1635- 1687
181	วิมลธัมมสุริยะ 2	22	1687- 1707
182	วีรปรักกมนรินทสีหะ	33	1707- 1739
183	สิริวิชัยราชาสีหะ	8	1739- 1747
184	กิตติสิริราชาสีหะ	35	1747- 1782
185	สิริราชาธิราชาสีหะ	18	1780- 1798
186	สิริวิกรมราชาสีหะ	18	1798- 1815

วรรณกรรมในพุทธศตวรรษที่ 18

วรรณกรรมในยุคนี้มีดังนี้

1. สารสังคหะ เป็นวรรณกรรมเล่มหนึ่งในพระพุทธานุศาสนามีลักษณะการแต่งเป็นร้อยแก้วผสมกับร้อยกรอง (คาถา) ผู้แต่งคือ พระสิทธิธตตะ และผู้แต่งได้กล่าวถึงตนเองในคาถาบทสรุปว่า ท่านเป็นศิษย์ของพระพุทธปิยะ เวลาแต่งวรรณกรรมเล่มนี้ กำหนดอย่างต่ำต้องยึดถือคัมภีร์ โมคคัลลานปัญจิกาทิปะ เป็นหลัก ซึ่งคัมภีร์ได้อ้างถึงคัมภีร์สารสังคหะอยู่ด้วย

คัมภีร์โมคคัลลานปัญจิกาทิปะ แต่งเมื่อ พ.ศ. 2000 เนื้อหาโดยย่อที่ปรากฏในสารบัญญัตของวรรณกรรมเรื่องนี้ ยกตัวอย่างได้ดังนี้ บทที่ 1-2 กล่าวถึงพระนามพระพุทธเจ้า, อภินิหาร, ความอัศจรรย์ของพระตถาคต, อันตรธาน 5 บทที่ 13-15 กล่าวถึงนาค สุบรรณ, เปรต, อสูร และเทวดา บทสุดท้ายกล่าวถึงโลกสังกัฏฐิ (ความรู้เรื่องจักรวาล)

2. สัมผัสสังคหะ ผู้ประพันธ์ คือพระธัมมกิตติมหาสาหมิน วรรณกรรมเล่มนี้เป็นเล่มสุดท้ายของพระธัมมกิตติมหาสาหมิน ผู้ซึ่งคล่องแคล่วขยันในปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ในบทที่ 9 ผู้ประพันธ์ และ วรรณกรรมได้ระบุเอาไว้ วรรณกรรมและผู้ประพันธ์สุดท้ายในจำนวนนั้นอยู่ในพุทธศตวรรษที่ 18 คัมภีร์สังคหะมีอยู่ 40 บทกล่าวถึงประวัติพระพุทธศาสนา ตั้งแต่การทำสังคายนา ในอินเดีย ถึงวรรณกรรมสุดท้ายและผู้ประพันธ์คนสุดท้ายในพุทธศตวรรษที่ 18 และจบลงด้วยการกล่าวสรรเสริญพระธรรม และ ให้ศีลให้พร สำหรับการศึกษาวรรณกรรมเล่มนี้

วรรณกรรมในพุทธศตวรรษที่ 19

วรรณกรรมในยุคนี้มีดังนี้

1. โลกใบปทีปสาร ผู้แต่งวรรณกรรมเล่มนี้เป็นพระภิกษุชาวพม่าชื่อว่า เมธังกร พระธังกร รูปนี้ได้รับการศึกษาในประเทศลังกา วรรณกรรมเล่มนี้กล่าวถึงรูปต่าง ๆ กันที่มีอยู่ในสังขารโลก ในนรก ระหว่างเปรตวิสัย ในสัตว์โลก ในโลกมนุษย์ และในอากาศโลก หัวข้อต่าง ๆ ยังได้อธิบายให้เข้าใจแจ่มแจ้งโดยการยกเอานิทานต่าง ๆ มาเล่าให้ฟัง ยกตัวอย่างบทที่ 5 ว่าด้วยรูปต่าง ๆ ของมนุษย์ ในบทนี้ได้กล่าวถึงเรื่องราวมากมายจากคัมภีร์มหาวงศ์

2. ปัญจคติที่ปนะ เป็นวรรณกรรมประเภทร้อยกรอง มี 114 คาถา กล่าวถึงปัญจรูปที่กลับชาติไปเกิดในนรก เช่นสัตว์ เปรต มนุษย์ หรือ เทวดา ผู้แต่งและเวลาแต่งไม่ได้ระบุไว้

3. พุทธโฆสูปัตติ กล่าวถึงการเกิดขึ้นของพระพุทธโฆสอาจารย์ อรรถกถาจารย์ผู้โด่งดังในพุทธศตวรรษที่ 9 วรรณกรรมเล่มนี้ แต่งขึ้นในสมัยพุทธศตวรรษที่ 19 ผู้แต่งวรรณกรรมเล่มนี้สันนิษฐานว่าเป็นพระมหามังคละ ถ้ามหามังคละผู้แต่งวรรณกรรมเล่มนี้เป็นรูปเดียวกันกับพระมังคละ นักไวยากรณ์บาลี พระมหามังคละจะต้องโด่งดังมีชื่อเสียง ในพุทธศตวรรษที่ 19 แน่นนอน เพราะฉะนั้นวรรณกรรมเล่มนี้แต่งขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 19 อย่างไม่ต้องสงสัย

4. สัทธัมโมปายนะ วรรณกรรมเล่มนี้แต่งเป็นร้อยกรองมี 629 คาถา อธิบายถึงหัวข้อสำคัญของพระสัทธรรม หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าดังในบทที่ 9 วรรณกรรมเล่มนี้เริ่มต้นกล่าวถึงอักขระ 8 แห่ง ทุกข์ในอกุศล 10 ชีวิตวิบากของเปรต และกล่าวถึงปัญญา ผลของปัญญา การทำบุญโดยส่วนตัว (ทาน ศีล เป็นต้น และจบลงด้วยอัปปมาท (ความไม่ประมาท) กล่าวได้ว่าไม่มีอะไรใหม่ในวรรณกรรมเล่มนี้ นอกจากมีการวิจารณ์ การแต่งยังอยู่ในลักษณะจำกัด อ่านง่าย และประทับใจ วรรณกรรมเล่มนี้ได้พิสูจน์ความรู้อันลึกซึ้งของกวีเกี่ยวกับหลักสำคัญ ๆ ในพระพุทธศาสนา

ผู้แต่งและเวลาแต่งไม่ได้บอกไว้ สันนิษฐานว่า แต่งในพุทธศตวรรษที่ 19

5. เบลกฐาหคคาถา แปลว่าคาถาว่าด้วยกะทะน้ำมัน เป็นวรรณกรรมประเภทร้อยกรอง มีอยู่ 98 คาถา พรรณนาถึงพระมหาเถระรูปหนึ่งนามว่า “กัลยาณียะ” กล่าวกันว่าพระเถระรูปนี้ ถูกจับโยนเข้าไปในกะทะใบใหญ่ที่มีน้ำมันเดือด ๆ เนื่องจากท่านถูกโจทก์เรื่องอริกรรมว่ามีการติดต่อลับ ๆ กับพระราชินี ของพระเจ้าติสสะแห่งกัลยาณียะ ในเกาะลังกา

อย่างไรก็ดี น้ำมันที่เดือดพล่านถึงเพียงนั้นไม่สามารถทำอันตรายพระเถระรูปนี้ได้ และท่านได้เทศนาคำสอนที่เป็นคาถาเหล่านี้ไว้ อันเป็นคำสอนเบื้องต้นของพระพุทธเจ้า นิทานเรื่องนี้ มีปรากฏในวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น มหาวงศ์, รสวาหินี, สัทธัมมาลังการ เป็นต้น

เบลกฐาหคคาถา มีอยู่ 9 บทคือ รัตนัตตยะ, มรณานุสสติ, อนิจจังลักษณะ, ทุกขลักษณะ, อสุภลักษณะ, ทุจจริตอาทีนวา, จตารักรักษาและปฏิจจสมุปบาท ในคาถาเหล่านี้ คำสอนสำคัญ บางอย่างของพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ด้วย อริชชาหรือความโง่ยอมปิดบังให้คนทำความชั่วอัน ก่อให้เกิดการเกิดอีกซึ่งเป็นสาเหตุแห่งการทุกข์พลภาพ, ความตาย และความทุกข์อื่น ๆ อีกมาก ดังนั้นเพื่อจัดความทุกข์นั้นเสีย ประชาชนควรทำความดี และปฏิบัติตามหลักศีลธรรม คาถาอัน เป็นหลักคำสอนชั้นมูลฐานในพระพุทธศาสนา ไม่ผูกโกรธต่อกรกระทำของพระราชา เพราะ ท่านระลึกถึงบุพการกรรมของตนว่าในชาติหนึ่ง ท่านเกิดเป็นคนเลี้ยงวัว ในขณะที่ตีมนมวัวอยู่นั้น มีแมลงวันตัวหนึ่งมาตอมนมวัวของท่าน ท่านจึงจับแมลงวันตัวนั้นโยนลงไป ในหม้อนมที่กำลัง เดือด เพราะความโกรธ บาปกรรมในชาติก่อนของท่านอันนี้เอง จึงเป็นเหตุให้พระราชารับสั่ง ให้จับท่านโยนลงไป ในหม้อน้ำมันอันเดือดพล่าน พระมหาเถระเจริญวิปัสสนา และออกจากกะทะ นั้นโดยปลอดภัย ได้กล่าวคาถาเหล่านี้¹

คำสอนของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ใน 100 คาถานี้ เริ่มต้นกล่าวพระรัตนตรัย สามัญญ-ลักษณะ 3 อย่าง คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อสุภกาวนา มรณสติ โทษของทุจจริต อารักขา 4 ปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น ดังจะขอยกมา 1 คาถา ดังนี้

¹ ชูศักดิ์ ทัพพะเกษร, เบลกฐาหคคาถา. (กรุงเทพฯ : ไพศาลศิริ, 2518) หน้า 3.

ธมฺโม ติโลกสรโณ ปรมโ รसान์
ธมฺโม มหคฆรตโน รตเนสฺ โลเก
ธมฺโม ทเว ติภวทุกฺขนิवासเหตุ
ธมฺโม สมาจรถ ชาคริกานุยุตตา ฯ

พระธรรมเป็นที่พึ่งสำหรับโลกทั้งสาม เป็นยอดของสิ่งที่ดีทั้งหลาย พระธรรมเป็น
แก้วอันมีค่ายิ่ง ในบรรดาแก้วทั้งหลายในโลก พระธรรมนั้นแล เป็นต้นเหตุแห่งการพินาศไป
แห่งทุกข์ ในโลกทั้งสาม ขอให้ท่านทั้งหลาย ผู้ตื่นอยู่เสมอ จงประพฤติธรรม.

เนื้อเรื่องในหนังสือเตลกฎาคาถามีดังนี้

เมื่อพระเจ้ากัลยาณิติสสะ ครองเมืองลังกา (พุทธศักราช 237-238) พระอนุชาของ
พระองค์ทรงพระนามว่าอุตติยะ และพระอัครมเหสีของพระองค์ได้ลอบรักกันและกัน และเจ้า
ชายอุตติยะพระองค์นี้ได้รับการศึกษาในสำนักของพระมหาเถระองค์หนึ่งนามว่า กัลยาณิ ผู้เป็น
ที่เคารพนับถือของพระเจ้าแผ่นดิน และทุกคนในราชสำนัก เมื่อพระเจ้ากัลยาณิติสสะทรงทราบ
จึงมีรับสั่งให้ตัดพระเศียรของเจ้าชายอุตติยะ ๆ ทรงทราบจึงได้เสด็จหนีไปเสียก่อน

ครั้งหนึ่งเจ้าชายอุตติยะมีสาส์นรักส่งไปยังพระราชินีโดยให้คน ๆ หนึ่งปลอมบวชเป็น
พระภิกษุติดตามพระมหาเถระเข้าไปในวังเพื่อรับพระราชทานฉัน พระมหาเถระเข้าใจว่าพระรูป
นั้นเป็นพระประจําราชตระกูลอีกองค์หนึ่งนอกจากตน ส่วนพระเจ้ากัลยาณิติสสะก็ทรงเข้า
พระทัยว่าพระรูปนั้นเป็นศิษย์ของพระมหาเถระ เมื่อถวายอาหารแด่พระมหาเถระและพระภิกษุ
รูปนั้นแล้ว พระราชาก็เสด็จออกจากห้องถวายทาน พอพระราชเสด็จกลับหลังเท่านั้น พระปลอม
รูปนั้นก็โยนสาส์นรักของเจ้าชายอุตติยะให้พระราชินี สาส์นรักได้ตกลงพื้นดังแกร๊ก พระเจ้า
แผ่นดินได้ทรงสดับเสียงนั้น จึงทรงกลับมาทอดพระเนตรเห็นจดหมายนั้น จึงทรงอ่านดู ปรากฏ
ว่าลายมือในสาส์นนั้นเป็นลายมือของพระเถระ โดยเจ้าชายอุตติยะพยายามเลียนแบบลายมือของ
พระเถระ และทำได้อย่างดีจนพระราชาทรงเชื่อว่าเป็นสาส์นรักของพระเถระจริง ทรงกริ้วมาก
ถึงกับมีรับสั่งให้จับพระเถระโยนลงในกะทะน้ำมันอันเดือดพล่าน แต่ว่าพระเถระเป็นพระอรหันต์
และท่านไม่มีความโกรธต่อพระราชารู้รับสั่งให้ปฏิบัติกรณอันทารุณแก่ตนเช่นนั้น เมื่อพระเถระ
ถูกโยนลงในกะทะอันเดือดพล่านนั้น ท่านได้กล่าวคาถาข้างต้น

วรรณกรรมเรื่องนี้ มีการใช้ภาษาที่ดี คำโคร่งเรื่องที่น่าสนใจ ผู้ที่ได้อ่านวรรณกรรมเรื่องนี้แล้วพอใจและประทับใจ ชวนติดตามไม่เบื่อหน่าย และยังได้รับความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติอีกด้วย

ผู้แต่งและเวลาแต่งวรรณกรรมเรื่องเตลภูหาคาถาไม่ปรากฏ

วรรณกรรมในพุทธศตวรรษที่ 20

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นไป พระภิกษุชาวพม่าเป็นผู้นำในด้านการแต่งวรรณกรรมพระพุทธศาสนา ถือเป็นศักราชแห่งการแต่งวรรณกรรมของภิกษุชาวพม่า เรื่องวรรณกรรมของพระพุทธศาสนาที่พระพม่าแต่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องพระอภิธรรม พระเถระชาวพม่าองค์ที่สำคัญ ๆ ที่แต่งวรรณกรรมพระพุทธศาสนาพอนำมากล่าวได้ดังนี้

1. พระอริยวงศ์ พระเถระรูปนี้อาศัยอยู่ที่เมืองอังวะ ในรัชสมัยพระเจ้านรบดี (พ.ศ. 1985-2011) ท่านได้เขียนวรรณกรรมไว้ดังนี้

- 1.1 มณีสารมัญชสา อรรถกถาแห่งพระอภิธรรมัตถภาวินี ของพระสมังคละ
- 1.2 มณิทีป ฎีกาอัฐฐสาลินีของพระพุทธโฆสาจารย์
- 1.3 ชาตกวิโสธน วรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องชาตก

2. พระสัทธัมมपालสิริ เป็นพระเถระร่วมสมัยกับพระอริยวงศ์ และเป็นผู้แต่งเนตติภาวนี เป็นฎีกาแห่งคัมภีร์เนตติปกรณ์

3. พระสีลวงค์เป็นพระเถระยุคหลังกว่าพระเถระ 2 รูป ดังกล่าวมาแล้ว พระเถระรูปนี้เป็นผู้แต่งคัมภีร์พุทธาสังการ เป็นการแปลเป็นร้อยกรองของเรื่องพระสุเมธ ในนิทานกถา

4. พระรัฐฐุสาระ ผู้แปลชาตกต่าง ๆ เป็นคาถา เช่น กายวิโรตติคาถาแต่งในพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นเรื่องเกี่ยวกับการชนะทางกาม

วรรณกรรมในพุทธศตวรรษที่ 21

พระเถระชาวพม่าที่แต่งวรรณกรรมพระพุทธศาสนามีดังนี้

1. พระสัทธัมมालังการ พระเถระรูปนี้เป็นผู้แต่งคัมภีร์ปฏิฐานที่ปนี อธิบายวรรณกรรมพระอภิธรรม

2. พระมหานามะ พระเถระรูปนี้เป็นผู้แต่งมรุตสารัตถที่ปนี ฎีกาแห่งมุลฎีกา

ในพุทธศตวรรษนี้ มีวรรณกรรมเล่มหนึ่งชื่อ วรค-ธัมมสีตล ซึ่งเป็นภาษาตะเลง ได้มีการแปลเป็นภาษาบาลีโดยพระพุทธโฆสาจารย์ ภายใต้ชื่อว่ามนุสาร (วรรณกรรมฉบับดั้งเดิมแต่งในปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ภายหลังคัมภีร์ธัมมวิลาสะธัมมสังคตะดั่งที่อ้างมาแล้วในเรื่องพระสัทธัมมโชติปาละ หรือพระฉปะทะ) คัมภีร์มนุสารเป็นรากฐานของวรรณคดีกฎหมายทั้งหลายทั้งหมดของพม่า บางส่วนแต่งเป็นภาษาพื้นเมือง บางส่วนแต่งเป็นภาษาพม่า และบาลียกตัวอย่างเช่นมนุวิณณา ในพุทธศตวรรษที่ 23 และ โมหวิจเฉทนี ในพุทธศตวรรษที่ 24

วรรณกรรมในพุทธศตวรรษที่ 22

พระเถระที่แต่งวรรณกรรมในยุคนี้ มีดังนี้

1. พระติปิฎกालังการ พระเถระรูปนี้ ได้แต่งวรรณกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1.1 วิสตีวิณณา คำอธิบายคาถาเบื้องต้น 20 คาถาแห่งคัมภีร์อัฐฐสาลินี

1.2 ยลวัตถณวัตถุ

1.3 วินยาลังการ คำอธิบายคัมภีร์วินยสังคหะของพระสารีบุตร

2. พระติโลกคุรุ พระเถระรูปนี้เป็นผู้แต่งวรรณกรรมต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ธาตุกถา ฎีกาวิณณา

2.2 ธาตุกถา-อนฎีกาวิณณา

ทั้งสองเล่มนี้เป็นฎีกาและอนฎีกาแห่งอรรถกถา

2.3 ยมกวินณา

2.4 ปฏิฐานวิณณา

3. พระสารทัสสิน พระเถระรูปนี้เป็นผู้แต่งคัมภีร์ธาตุกถาโยชนา อธิบายคัมภีร์ธาตุกถาหรือธาตุกถาปกรณ์

4. พระมหากัสสปะ พระเถระรูปนี้ เป็นผู้แต่งคัมภีร์อภิธัมมัตถคณฎีปะทะ ซึ่งเกี่ยวกับคัมภีร์สุคทัย และยากของพระอภิธัมม

วรรณกรรมในพุทธศตวรรษที่ 23

พระเถระผู้แต่งวรรณกรรมพระพุทธานุศาสนในศตวรรษนี้ มีดังนี้

1. พระญาณกวีวงศ์ พระเถระรูปนี้เป็นพระสังฆราชแห่งประเทศไทย พระองค์ได้นิพนธ์วรรณกรรมไว้ดังนี้

1. เปฏุกาลังการ อรรถกถาเนตติปกรณ์
2. สาธุวิลาสินี คำอธิบายบางส่วนแห่งที่ฌนิกาย
3. เรื่องที่อุทิศ เช่น
  - 3.1 จตุสามเณรวัดถุ
  - 3.2 ราชาวาทวัดถุ

4. ราชาริชาวิลาสินี เป็นวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วที่กล่าวสรรเสริญพระเจ้า-โบโดปะยา นับเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกที่ประกอบด้วยความรู้วรรณกรรมเล่มนี้มีหลักฐานอ้างอิงที่สมบูรณ์ อ้างถึงตำนาน นิทาน ประวัติศาสตร์ โดยอ้างอิงจากแหล่งต่าง ๆ ของวรรณคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากชาดก วรรณกรรมชื่อมาลาลังการ เป็นพระพุทธรประวัติ ซึ่งไม่ทราบผู้แต่งค่อนข้างจะเก่ากว่าราชาริชาวิลาสินี

วรรณกรรมในพุทธศตวรรษที่ 24

วรรณกรรมในพุทธศตวรรษนี้ มีมากเล่มด้วยกัน บางเล่มชื่อผู้แต่งและเวลาแต่งไม่ปรากฏ การหาหลักฐานอ้างอิงนับว่าเป็นการยาก

วรรณกรรมในยุคนี้มีดังนี้

1. นลาฐชาตวงศ์ ผู้แต่งและเวลาแต่งไม่ปรากฏ วรรณกรรมเล่มนี้ได้กล่าวถึงพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนที่เป็นพระนลาฐของพระพุทธเจ้า วรรณกรรมเล่มนี้อาจจะมีสำเนาเป็นภาษาบาลี หรือบางที่ต้นฉบับอาจเป็นคัมภีร์ชาตวงศ์ ฉบับภาษาสิงหลก็ได้ มีจำนวนบทเหมือนกับวรรณกรรมเรื่องนี้

2. จกเสชาตวงศ์ เป็นวรรณกรรมว่าด้วยพระเกศา 6 เส้นของพระพุทธเจ้า ผู้แต่งฯ ขึ้นมาเพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุส่วนนี้ เป็นวรรณกรรมของผู้แต่งชาวพม่ารุ่นใหม่ แต่งเป็นร้อยแก้ว กล่าวถึงพระเกศา 6 เส้นของพระพุทธเจ้าซึ่งต่อมาได้แจกจ่ายไปให้พระสาวกของพระองค์และมีการสร้างพระสถูปสำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้น ๆ ไว้ในสถานที่ต่าง ๆ

3. สังเทศกถา
4. สีมาวิวาทวินิจฉัยกถา

วรรณกรรมสองเล่มนี้ คือหมายเลขที่ 3-4 ไม่ได้กล่าวถึงความรู้ที่น่าสนใจในความสัมพันธ์ระหว่างลัทธิกับพม่า เวลาแต่งวรรณกรรมดังกล่าว แต่งเมื่อ พ.ศ. 2344-2345 ตรงกับ ค.ศ. 1800-1801 (ดูธรรมเนียมของ ไกอเกอร์)

5. คัมภีร์คันทวงค์ วรรณกรรมที่สำคัญในยุคนี้คือคัมภีร์คันทวงค์ คัมภีร์เล่มนี้แต่งในประเทศพม่า ส่วนใหญ่แต่งเป็นร้อยแก้ว บอกรายชื่อวรรณกรรมและผู้แต่งวรรณกรรมบาลีทั้งหลาย หลังคำอารัมภบทที่เป็นคาถาผู้แต่งก็เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงพระไตรปิฎก

ต่อมาพระปราชญ์ทั้งหลาย พระเถระทั้งหลายผู้รวบรวมพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าในการทำสังคายนา 3 ครั้ง พระเถระดังกล่าวเป็นพระอรธกถาจารย์ด้วย ครั้นแล้วก็กล่าวถึงพระมหากัจจายนะในฐานะที่เป็นนักบาลีไวยากรณ์ที่มีชื่อเสียง ได้แก่มหานิรุตติ จุลลนิรุตติ (เนตติ เปฏุโปเทศ และ วัณณเนติ) และในฐานะเป็นตัวอย่างของดีวิธนามกาจารย์ด้วย ต่อมาก็กล่าวถึงรายชื่อยาว ๆ ของพระคันทวงค์จารย์ เริ่มต้นด้วยผู้แต่งคัมภีร์กฐนที่ มหาปัจจวี ติดตามด้วยพระพุทโธสภาจารย์ พระพุททหัตตะ พระอาณนั พระธัมมปาละ เป็นต้น

ประการสุดท้ายกล่าวถึงพระอริยวงศ์ และพระอุดมพร ต่อจากนั้นก็ป็นรายชื่อวรรณกรรมที่ไม่ปรากฏผู้แต่ง ติดตามด้วยผู้แต่งถูกแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ คือกลุ่มชมพูทวีป และ กลุ่มเกาะลังกา สุดท้ายก็กล่าวถึงงานวรรณกรรมที่ผู้แต่งเขียนขึ้นมาแทนบุคคลอื่น กล่าวตามมติของตนเองมิใช่ผู้แต่ง

กล่าวได้ว่าคัมภีร์คันทวงค์ เป็นวรรณกรรมภาษาบาลีที่ดีมากในการให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์วรรณคดีบาลี

6. คัมภีร์ศาสนวงค์ หรือ ประวัติศาสตร์านี้ พระปัญญาสามี พระภิกษุชาวพม่าเป็นผู้แต่ง แต่งเป็นภาษามคธ และแต่งเสร็จเมื่อวันที่เดือนเพ็ญเดือนอ้าย พ.ศ. 2405 (จุลศักราช 1223-เป็นศักราชของพม่า)²

ผู้แต่งคัมภีร์ศาสนวงค์ได้ข้อมูลทั้งหลายมาจาก อรรถกถา, สมันตปสาทิกา, ที่ปวงค์, มหาวงศ์และวรรณกรรมทางประวัติศาสตร์ หลายเล่มของประเทศพม่า

² พจนานุกรมศัพท์ศาสนวงค์ พระยาธรรมสารเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์ฯ ๒๕๓๕

พระปัญญาสาสมิ ได้แต่งคัมภีร์ศาสนวงศ์ เป็นภาษามคธ ดร.เมเบิล โบด (Moble Bode) ได้ถอดจากต้นฉบับภาษามคธเป็นอักษรโรมัน โดยสอบทานกับฉบับที่จารไว้ในใบลานด้วยอักษรสิงหลซึ่งเก็บรักษาไว้ในหอสมุดบริติชมิวเซียม 2 ฉบับ และได้ส่งมายังประเทศไทย 1 ฉบับทางประเทศไทยโดยกรมศิลปากรได้มอบหมายให้ศาสตราจารย์แสง มนวิฑูร แปลถอดจากอักษรโรมันฉบับของ ดร.เมเบิล โบด ซึ่งตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2440 และได้ตีพิมพ์ทั้งฉบับแปลเป็นไทย และ ฉบับภาษามคธในงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุทธฉายาจารย์ (โสม จนฺโท) เมื่อ พ.ศ. 2506 ฉบับแปลเป็นไทยผู้แปลได้ทำเชิงอรรถ อธิบายข้อความต่าง ๆ ที่ควรทราบไว้มากมาย นับว่าเป็นประโยชน์แก่ผู้ค้นคว้าในยุคต่อมาเป็นอย่างมาก

คัมภีร์ศาสนวงศ์ มี 10 บท มีลักษณะการแต่งเป็นร้อยแก้วเป็นส่วนใหญ่มีคาถาบ้างเล็กน้อย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงประวัติพระพุทธศาสนาในอินเดียเริ่มตั้งแต่การทำสังคายนา 3 ครั้งในอินเดีย ตลอดจนถึงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาออกไปในต่างประเทศ เช่นเกาะสิงหล (ลังกา) แคว้นสุวรรณภูมิ แคว้นโยนก แคว้นทวารวดี, แคว้นอปรันตะ, แคว้นกัสมิระคันธาระ แคว้นมหิงสกะ แคว้นมหารัฐและแคว้นจีน

จากคัมภีร์ศาสนวงศ์ฉบับที่เป็นไทย ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร³ ได้แปลและรวบรวมหัวเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งหมด 174 เรื่อง ดังนี้

1. คำนมัสการ
2. หัวข้อที่จะกล่าวในเรื่องศาสนวงศ์
3. พระมหากัสสปะ ปราธมาสังคายนา
4. ลบศักราชเดิม ใช้พุทธศักราช
5. ประวัติพระสุกัมมะ และ การทำสังคายนาครั้งที่ 1
6. การทะเลาะวิวาทด้วยวัตถุ 10 ประการ ในสังคายนาครั้งที่ 2
7. เตียรถียป์ลอมบวช สังคายนาครั้งที่ 3
8. พระมหาโมคคัลลีสบุตรติสสเถระส่งสาวกไปประดิษฐานพระศาสนาในที่ต่าง ๆ
9. แคว้นสุวรรณภูมิ
10. รัฐโยนก
11. รัฐทวารวดี
12. รัฐกัสมิระ คันธาระ
13. รัฐมหิงสกะ

³ กรมศิลปากร, เรื่องเดียวกัน. หน้าสารบัญ.

14. รัฐมหารัฐ
15. รัฐจีน
16. พระเถระปรัมปรา
17. พระสงฆ์แตกแยกกัน เกิดลัทธิมหายาน ขึ้น
18. ศาสนาในเกาะสิงหล
19. พระมหินทเถระถามปัญหาเจ้าเทวานัมปิยติสสะ
20. ลักษณะพระธรรมวินัย 3 อย่าง
21. เกาะสิงหลเกิดทุพภิกขภัย
22. การจดจำปริยัติ
23. สังคายนารธรรมขึ้นสู่ไบลาน
24. พระภิกษุชมพู่ทวีปกับพระภิกษุในเกาะสิงหลแยกคณะกัน
25. พระภิกษุเกาะสิงหลแตกคณะกัน
26. พระวิชัยพาหุและพระเจ้าปรักกมพาหุฟื้นฟูพระพุทธศาสนา
27. สมัยแปลพระสูตรเป็นภาษาสิงหล
28. ประวัติพระพุทธโฆสาจารย์
29. พระพุทธศาสนาในเกาะสิงหลรุ่งเรือง
30. พระภิกษุในเกาะสิงหลทรงจำพระไตรปิฎก
31. พระเถระในเกาะสิงหลแต่งคัมภีร์
32. พระพุทธเจ้าเสด็จเมืองสุธรรม รัฐสุวรรณภูมิ
34. พระโสณะและพระอุตตระปราบผีเสื่อน้ำ
35. พระเจ้าอนรุทระฟื้นฟูศาสนา
36. ประวัติพระอุตตราชีวะเถระกับพระฉปทเถระ
37. ประวัติพระธรรมวิสาล
38. พระพุทธวงศ์เถระและพระมหานาคเถระประดิษฐานพระศาสนาในรามัญ
39. พระเมธังกรเถระและพระสุวรรณ ประดิษฐานพระศาสนาในรามัญ
40. พระเจ้าธรรมเจดีย์ทรงฟื้นฟูพระศาสนาในเมืองหงสาวดี
41. พระเจ้าธรรมเจดีย์ส่งพระภิกษุไปเกาะสิงหล
42. พระภิกษุรามัญแตกแยกคณะกัน
43. พระเถระรามัญแต่งคัมภีร์
44. ประวัติลำพูน

45. ประวัติเชียงใหม่
46. ประวัติพระพุทธปฏิมาแก้วมณี
47. พระนาคเสนเถระ ประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนาในโยนก
48. พญาเจ้าเมืองประดิษฐานศาสนาในโยนก ครั้งที่
49. พระเจ้าอเนกเสติภินทะ ครองโยนก
50. พระเถระในโยนกแต่งคัมภีร์
51. ศาสนาในนครศรีเกษตร
52. สมัยพระเจ้าท้าวตโปคงคะ
53. พระรักขิตเถระประดิษฐานศาสนาในนครศรีเกษตร
54. พระเจ้ากุกกุสีสะพื้นฟูศาสนาในนครศรีเกษตร
55. พระอรหันต์ในนครศรีเกษตรแต่งคัมภีร์ธรรมศาสตร์
56. ศาสนาในพม่า
57. พระโยนกธรรมรักขิตประดิษฐานศาสนาในอปรตปะ ครั้งที่ 2
58. ประวัตินครอริมัทนะ
59. เรื่องสมณกุตตกะ
60. พระเจ้านุรุทระเลื่อมใสในพระอรหันต์
61. สมณกุตตกะแต่งคัมภีร์ปลอม
62. พระอรหันต์ประดิษฐานศาสนาในพม่า ครั้งที่ 3
63. ประวัติพระอุตตราชีวะเถระ
64. พระอรหันต์ให้พระเจ้านุรุทระของพระไตรปิฎกและพระธาตุเมืองสุธรรม
65. พระเจ้านุรุทระขอพระไตรปิฎกและพระธาตุเมืองสุธรรม
66. พระเจ้านุรุทระจัดกองทัพรบเมืองสุธรรม
67. มีอาถรรพ์ป้องกันเมืองสุธรรม
68. พระเจ้านุรุทระแก้อาถรรพ์
69. นครอริมัทนะเปลี่ยนชื่อเป็นปณณคาม และ ปุค้ำ
70. พระเจ้านุรุทระขอพระไตรปิฎกจากเกาะสิงหล
71. พระเจ้านุรุทระแก้ฤทธิ์พระเจ้ามโนhari
72. พระเจ้ามโนhariสร้างพระพุทธรูป 2 องค์
73. พระเจ้านุรุทระประดิษฐานพระศาสนาในนครอริมัทนะ ครั้งที่ 4
74. พระอุตตราชีวะเถระประดิษฐานพระศาสนาในนครอริมัทนะ ครั้งที่ 5

75. ประวัติพระฉปทเถระ (ต่อ)
76. พระฉปทเถระ พาพระเถระสิงหลมานครอริมัททนะ
77. พระเถระที่มาจากสิงหลแตกกัน
78. สมัยพระเจ้าฉัตตคุหินทะ
79. ไม่มีใครรู้ว่าใครเป็นอรหันต์
80. พระเจ้าฉัตตคุหินทะสั่งราษฎรปราบพื้นที่
81. พระสิลพุทธิเถระตัดทาน
82. พระโปลโลงกเถระนำแบบโลหปราสาท
83. ประวัติพระทินนวิหาร
84. อายุพระพุทธศาสนา 5000 ปี
85. พระเถระนครอริมัททนะแต่งคัมภีร์ต่าง ๆ
86. สมัยพระเจ้ากยจวา
87. ประวัติอาจารย์ทศปาโมกข์
88. หญิงในนครอริมัททนะเรียนคัมภีร์
89. ศาสนาในนครเกตุมดี
90. เที่ยงกันเรื่องน้ำตาลสดเป็นสุราเมรัยหรือไม่
91. ศาสนาในนครชั้นฐปุระ
92. ศาสนาในนครวิชัยปุระ
๐๒. มูลเหตุที่พระภิกษุในนครวิชัยปุระเป็นอลัชชี
94. พระภิกษุแยกคณะอริยวาสี และ คามวาสี
95. สมณกุตตกะชกมวย
96. สมัยพระเจ้าสีหสุระ
97. ประวัติพระกัณฐกริปเถระ
98. พระเถระนครวิชัยแต่งคัมภีร์
99. พระเจ้าสังขยาโลโยนสร้างนครไชยปุระ
100. พระเจ้าสตีวะสร้างนครตนปุระ
101. พระเจ้าสิริสุธรรมราชาธิบดีประหารภิกษุอลัชชี
103. สมัยพระเจ้ามะงอถรีจวาโจก
104. สงครามระหว่างพม่ากับรามัญ
105. พระภิกษุห้ามสงครามโดยสันติวิธี

106. พระเจ้ามวิญจ อลปคักราช
107. สมัยพระเจ้ามหานรบดี
108. ประวัติพระมหาวริยวงศ์ และ พระเวรดังเถระ
109. สมัยพระเจ้าสิริสุธรรมราชาธิบดี
110. สมัยพระเจ้าคีรติภาวนาทิตยนรบดี
111. สมัยพระเจ้าสิริหังสวา
112. สมัยพระเจ้าโมฆาเพียนรบดี
113. สมัยพระเจ้าอเนกเสติภินทะ
114. สมัยพระเจ้าอุกกังลิกะ
115. สร้างนครรัตนปุระ ครั้งที่ 2
116. สมัยพระเจ้ามหาธรรมราชา
117. พระเถระพม่าแสดงภูมิรู้ที่เมืองรามัญ
118. ราชบุตรคิดขบถ
119. พระเจ้าแผ่นดินหน้ขบถ
120. สามเณรและพระภิกษุช่วยพระเจ้าแผ่นดิน
121. พระเจ้าแผ่นดินเสด็จกลับเข้าพระนครตามเดิม
122. พระเจ้าสิรินันทธรรมราชาปวาริบดี
123. สมัยพระเจ้ามหาปวธรรมราชาโลดาธิบดี
124. สมัยพระเจ้ามหาสีหสุธรรมราชา
125. เรื่องพระภิกษุหนุ่ม
126. สมัยพระเจ้าสิริปวรมหาราชา
127. สวดปฏิฐานปกรณเสดาะเคราะห์เมือง
128. เริ่มต้นเขียนคัมภีร์ในสมุด
129. สมัยพระเจ้าสิริมหาสีหสุ
130. เริ่มคณะห่มสดใหญ่
131. คณะห่มคลุมและคณะห่มสดใหญ่
132. สมัยพระเจ้ามหาสีหสุธรรมราชาธิราช
133. พระอาจารย์โต้เถียงกันเรื่องห่มผ้า
134. ทรงตั้งพระเถระเป็นกรรมการตัดสิน
135. สมัยพระเจ้ามหารราชาธิบดี

136. เสียนครรตนปุระ แก้วรามัญ
137. พระราชนครรตนสิขะครองนครรตนปุระ
138. พระมุนินทโฆสะฝ้ายห่มคลุม
139. พระมุนินทโฆสะถูกเนรเทศ
140. พระมุนินทโฆสะลาสิกขาบท
141. สมัยพระเจ้าสิริปวรามหาธรรมราชา
142. สมัยพระเจ้าสิริปวรสุธรรมมหาราชินทาทิบัติ
143. สมัยพระเจ้ามหาธรรมราชาธิราช
144. พระเจ้าสิริปวรสุธรรมฯ ให้ประชุมสงฆ์พิจารณาสิทธิ์ห่มผ้า
145. พระราชาออกพระราชบัญญัติให้ห่มคลุม
146. พระนันทมालเถระแปลและทำคัมภีร์
147. สมัยราชบุตรองค์กลางครองราชสมบัติ
148. ยักษ์สร้างนครอมรปุระ
149. สมัยพระเจ้าสิริปวรฯ
150. พระเจ้าสิริปวรฯ ถวายวิหารแก่พระเถระ
151. พระราชาทรงตั้งสังฆนายก
152. พระสังฆราชทำคัมภีร์
153. สามเณรอัญเชิญพระบรมธาตุมาแต่เกาะสิงหล
154. พระอดุลรื้อฟื้นการห่มผ้าลาดไหล่
155. พระสังฆราชญาณภิกขุวิงสว เป็นต้นนิกายอมรปุระในเกาะสิงหล
156. พระเจ้าศรีตรีภวนาทิตยฯ สร้างนครรตนปุระ ครั้งที่ 4
157. พระราชปจจาเรื่องพระเขี้ยวแก้ว
158. พระราชาทรงหาหรือเรื่องที่ธรณีสงฆ์
159. พระเจ้าสิริปวรราชิตยฯ สร้างนครอมรปุระ ครั้งที่ 2
160. สมัยพระเจ้าสิริปวรราชิตยวิษยานันตยส
161. ประวัติพระปัญญาสามีและผลงานของท่าน
162. รัชสมัยพระธรรมิกราช
163. พระธรรมิกราชสร้างพระไตรปิฎกในแผ่นดินทองแดง และ ในใบลาน
164. พระธรรมิกราชสร้างเมืองมันตะเล
165. พระสังฆราชและ พระเถระทำคัมภีร์

166. พระธรรมมิกราชโปรดให้พระภิกษุทำปฏิญญา
167. อธิกรณ์เรื่องสีมาสังกระ
168. ในพม่ามีคณะสงฆ์ 5 คณะ
169. ศาสนาในนครวิชัยปุระ, นครไชยปุระ และ นครเสตปุระ
170. ศาสนวงศ์ ในแคว้นกัสมิระกันธาระ
171. ประวัติศาสนาในแคว้นมหิงสกะ
172. ประวัติศาสนาในแคว้นมหารัฐ
173. ประวัติศาสนาในประเทศจีน

สรุปประจำบท (บทที่ 8)

1. ยุคทฎีกา เริ่มตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17-24
2. ในยุคนี้ พระมหากษัตริย์พระองค์ใดที่ทรงทำสงครามครั้งที่ 7 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแต่งคัมภีร์ทฎีกา อธิบายคัมภีร์อรรถกถา โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระเจ้าปรักกมพายุที่ 2
3. รายชื่อคัมภีร์ทฎีกา มีกล่าวไว้แล้วในบทที่ 8 แล้ว
4. พระสารีบุตร แต่งคัมภีร์ทฎีกา ดังนี้
  1. สรรตถทีปนี ทฎีกาสมันตปาสาทิกา
  2. สีนตถปกาสนา ทฎีกาปัญจสุทนี
  3. วินัยสัมมชวา คู่มือพระวินัย
  4. สรรตถมัญชสา ทฎีกามโนรทปุรณี
5. ศิษย์พระสารีบุตร แต่งวรรณกรรมบาลี ดังนี้
  1. พระสังฆวัคคิต แต่ง ขุททกสิกขาทฎีกา
  2. พระพุทธนาค แต่ง วินัยตถมัญชสา
  3. พระวาจิสสระ แต่ง 18 เล่ม ที่มีต้นฉบับเหลืออยู่คือ
    1. มูลสิกขา-อภิณหทฎีกา
    2. สีมาลังการสังคหะ
    3. เขมปปรกณทฎีกา
    4. นามรูปปริจเฉททฎีกา
    5. สัจจสังเขปทฎีกา
    6. อภิธัมมวาทารทฎีกา
    7. รูปารูปวิภาค
  4. พระสมังคละ แต่ง อภิธัมมัตถวิภาวินี ทฎีกาอภิธัมมัตถสังคหะ
6. พระสัทธัมมโชติपालะ หรือ พระฉปะทะ เป็นชาวพม่า ได้รับการศึกษาที่ประเทศลังกา เป็นลูกศิษย์พระสารีบุตร แต่งวรรณกรรมบาลีไว้ ดังนี้
  1. ที่เกี่ยวกับพระวินัย มีดังนี้
    - 1.1 วินัยสมุฏฐานทีปนี

- 1.2 ปาฏิโมกข์โสทรณี
- 1.3 วินัยคูปหัตถทีปนี
- 1.4 สีม่าลังการสังคหฎีกา
2. ที่เกี่ยวกับพระอภิธรรม มีดังนี้
  - 2.1 มาติกัตถทีปนี
  - 2.2 ปฎิฐานคณน้านัย
  - 2.3 นามจารทีป
  - 2.4 อภิธัมมัตถสังคหสังเขปฎีกา
3. ที่เกี่ยวกับวรรณกรรมอื่น ๆ มีดังนี้
  - 3.1 คัมภีร์สาระ
7. ศิษย์พระสารีบุตร ได้เขียนวรรณกรรมบาลีที่เกี่ยวกับตำนานทางพุทธศาสนา มีดังนี้
  1. ท้าววงศ์ ของ พระธรรมกิตติ
  2. กุปวงศ์ ของ พระวาจิสสระ
  3. ชินาลังการ ของ พระพุทธรักขิต
  4. ชินจรีต ของ พระเมธังกร
8. คัมภีร์ฎีกามหาวงศ์ ชื่อ วังสัตถ์ปปากสินี ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง
9. วรรณกรรมบาลี ของ พระเวเทหะ มีดังนี้
  1. สมันตกุฎฎิณณนา
  2. รสวาหินี
10. วรรณกรรมบาลี ของพระพุทธรปิยะ มีดังนี้
  1. ปัชชมธ
  2. อัดตนคณวิหารวงศ์
11. คัมภีร์จุลลวงศ์ กล่าวถึงเรื่องราวต่อจากคัมภีร์มหาวงศ์ แต่งเป็นคาถา ผู้แต่งมีหลายคน แต่งต่างสมัยกัน ผู้เริ่มแต่งครั้งแรกชื่อ พระธัมมกิตติ ชาวพม่า แต่งในสมัยพระเจ้าปรั๊กมพาทู ที่ 2 ในพุทธศตวรรษที่ 18.
12. วรรณกรรมบาลีในพุทธศตวรรษที่ 18 มีดังนี้
  1. สารสังคหะ ของ พระสีหัตถะ
  2. สัทธัมมสังคหะ ของ พระธัมมกิตติมหาสาหมัน

13. วรรณกรรมบาลี ในพุทธศตวรรษที่ 19 มีดังนี้

1. โลกัปปทีปसार ของ พระเมธังกร
2. ปัญจคติที่ปนนะ ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง
3. พุทธโฆสอุปบัติ ของ พระมหามังคละ
4. สัทธัมโมปายนะ ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง
5. เตลกฎาคาธา ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง

14. วรรณกรรมบาลีตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นไป พระภิกษุชาวพม่า เป็นผู้นำ
ในด้านนี้ วรรณกรรมในยุคนี้ มีดังนี้

1. พระอริยวงศ์ เมืองอังวะ แต่งไว้ ดังนี้
  - 1.1 มณีสารมัญชุสา
  - 1.2 มณีกีปะ
  - 1.3 ชาตกวิโสธนะ
2. พระสัทธัมมपालสิริ แต่ง เนตติภาวนี ฎีกาเนตติปกรณ์
3. พระสีลวงค์ แต่ง คัมภีร์พุทธาลังการ
4. พระวัฏฐุสาระ แปลชาตกต่าง ๆ เป็นคาธา

15. วรรณกรรมบาลี ในพุทธศตวรรษที่ 21 มีดังนี้

1. พระสัทธัมมาลังการ แต่ง คัมภีร์ปฏิฐานที่ปนี
2. พระมหานามะ แต่ง มธุสาร์ตถที่ปนี ฎีกามูลสิกขา

16. วรรณกรรมบาลี ในพุทธศตวรรษที่ 22 มีดังนี้

1. พระติปิฎกालังการ แต่งไว้ ดังนี้
  - 1.1 วิสตีวณณา
  - 1.2 ยสวัฒนวัตถุ
  - 1.3 วินยาลังการ
2. พระติโลกคุรุ ได้แต่งไว้ดังนี้
  - 2.1 ชาตูกา-ฎีกาวิณณา
  - 2.2 ชาตูกา-อนฎีกาวิณณา

- 2.3 ยมกวัดฉนวน
- 2.4 ปฏิกฐานวัดฉนวน
- 3. พระสารทสี่ลิน แต่ง ธาตุกถาโยชนา
- 4. พระมหากัสสปะ แต่ง อภิธรรมมัตถคัมภีร์ปทปะ

17. วรรณกรรมบาลี ในพุทธศตวรรษที่ 23 มีดังนี้

- 1. พระญาณวิวงศ์ พระสังฆราชแห่งพม่า ได้นิพนธ์ ไว้ดังนี้
  - 1.1 เปฏกอลังการ
  - 1.2 สาธุวิลาสินี
  - 1.3 เรื่องอื่นๆ ที่อุทิศ มี
    - 1.3.1 จตุสามเณรวัดถุ
    - 1.3.2 ราชาวาทวัดถุ
  - 1.4 ราชธานีวิลาสินี

18. วรรณกรรมบาลี ในพุทธศตวรรษที่ 24 มีดังนี้

- 1. นลาฐชาตวงศ์ ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง
- 2. จกเทศชาตวงศ์ ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง
- 3. สังเทศกถา ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง
- 4. สีมาวิวาทินิจฉัยกถา ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง
- 5. คัมภีร์คันทวงศ์ ว่าด้วยรายชื่อหนังสือบาลีและชื่อผู้แต่ง ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง
- 6. คัมภีร์ศาสนวงศ์ ของ พระปัญญาสาามีเถระ

คำถามทดสอบความเข้าใจประจำบท (บทที่ 8)

1. ยุคสุโขทัย เริ่มตั้งแต่พุทธศตวรรษที่เท่าไรถึงพุทธศตวรรษที่เท่าไร
2. ในยุคนี้ มีพระเถระรูปไหน จัดทำสังคายนาและนับเป็นสังคายนาครั้งที่เท่าไร ได้รับความอุปถัมภ์จากใคร
3. จงกล่าวถึงรายชื่อคัมภีร์บาลีสุกขาโดยละเอียด
4. พระสารีบุตร ได้แต่งวรรณกรรมบาลีอะไรบ้าง จงกล่าวพอได้ความ
5. จงกล่าวถึงวรรณกรรมบาลีของศิษย์พระสารีบุตร ตามที่ได้ศึกษา
6. วรรณกรรมบาลีของศิษย์พระสารีบุตรที่เกี่ยวกับตำนานทางพุทธศาสนา มีเรื่องอะไรบ้าง และเรื่องสั้น ๆ ว่าด้วยเรื่องอะไร
7. วรรณกรรมของพระเวทณะ มีอะไรบ้าง จงเขียนมา
8. วรรณกรรมของพระพุทธปิยะ มีอะไรบ้าง จงเขียนมา
9. คัมภีร์จุลลวงค์ ว่าด้วยเรื่องอะไร ใครเป็นผู้แต่ง
10. วรรณกรรมบาลีในพุทธศตวรรษที่ 18 มีอะไรบ้าง จงเขียนมา
11. วรรณกรรมบาลีในพุทธศตวรรษที่ 19 มีอะไรบ้าง จงเขียนมา
12. วรรณกรรมบาลีในพุทธศตวรรษที่ 20 มีอะไรบ้าง จงเขียนมา
13. วรรณกรรมบาลีในพุทธศตวรรษที่ 21 มีอะไรบ้าง จงเขียนมา
14. วรรณกรรมบาลีในพุทธศตวรรษที่ 22 มีอะไรบ้าง จงเขียนมา
14. วรรณกรรมบาลีในพุทธศตวรรษที่ 23 มีอะไรบ้าง จงเขียนมา
16. วรรณกรรมบาลีในพุทธศตวรรษที่ 24 มีอะไรบ้าง จงเขียนมา
17. คัมภีร์ศาสนวงค์ ว่าด้วยเรื่องอะไร ใครเป็นผู้แต่ง จงกล่าวพอได้ความ